

ЗМІНА АБО ПРИПИНЕННЯ ПРАВОВІДНОШЕННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА*

Анна Штефан,

завідувач сектору авторського права відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, кандидат юридичних наук

У статті розкривається зміст правовідношення, зміна та припинення правовідношення як способу захисту авторського права в межах договірних відносин, які можуть бути змінені або припинені на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною і в разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору.

Ключові слова: правовідношення, порушення договору, захист авторського права

Постановка проблеми. Зміна та припинення правовідношення (п. п. 6, 7 ч. 2 ст. 16 ЦК України) відбуваються шляхом трансформації одних правовідносин в інші, перетворення одного обов'язку в інший, покладення на сторін правовідносин нових обов'язків або шляхом припинення правовідносин. Не зважаючи на очевидну ефективність цих способів захисту і широке застосування їх в судовій практиці при розгляді цивільних справ, в цивілістичній доктрині поки що не проведено окреме дослідження порядку зміни та припинення правовідношення як способів захисту авторського права, а питання правової природи правовідношень залишаються дискусійними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовідношення, підстави його виникнення, зміни та припинення є тим напрямком наукових пошуків, який традиційно привертає увагу багатьох учених. За останні роки опубліковано чимало наукових праць, присвячених тим чи іншим аспектам правовідношення. При роботі над цією статтею врахо-

вано дослідження К. Є. Чистякова, Д. В. Лоренца, Ю. Г. Буянова.

Метою дослідження у цій статті є розкриття змісту правовідношення та зміни і припинення правовідношення як способів захисту авторського права в межах договірних відносин, які можуть бути змінені або припинені на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору.

Вклад основного матеріалу дослідження. Нормативне врегулювання договірних зобов'язань, до яких відносяться і договори у сфері авторського права, спрямоване на забезпечення стабільності кожного окремого договору і всього цивільного обороту в цілому. Одночасно з цим законом передбачені різні правові інструменти, покликані забезпечити задоволення інтересів учасників обороту з урахуванням конкретної ситуації, в тому числі, можливість змінити чи розірвати договір [1, с. 3] і таким чином змі-

* Стаття друкується в авторській редакції

нити чи припинити правовідношення, що виникли на підставі договору чи іншого правочину.

Правовідношення виникає та розвивається тільки на основі чинних норм права. Суспільні зв'язки можуть набувати правової форми тільки за наявності відповідної норми права, якою визначаються всі найважливіші параметри правовідношення. Зв'язок суб'єктів, який суперечить праву чи не ґрунтується на чинному праві, є або правопорушенням, або суспільним відношенням, яке не представляє інтересу для законодавця і залишається поза сферою правового регулювання [2, с. 29].

Правовідношення є наслідком спеціально-юридичної форми правового впливу – правового регулювання, і свідчить про реально існуючий правопорядок, оскільки виражається у фактичній правомірній поведінці [3, с. 38]. Це свідома взаємна поведінка конкретних суб'єктів, обумовлена наявністю таких, що співпадають за змістом, суб'єктивного права та юридичного обов'язку [4, с. 53].

Суб'єктивні права означають гарантовану можливість здійснювати певні дії, в яких юридично можлива поведінка має три форми вираження:

- 1) можливість управомоченої особи поводитися активно, здійснювати будь-які дії, як передбачені юридичними нормами, так і не заборонені законом;
- 2) можливість вимагати від зобов'язаної особи вчинення активних дій чи утримання від їх вчинення;
- 3) можливість звернутися за захистом свого порушеного права шляхом приведення в дію охоронюваного механізму держави [5, с. 114].

Суб'єктивні майнові авторські права, виходячи з викладеного, можуть виражатися у використанні твору автором чи іншою особою, яка має авторське право, у наданні дозволу на використання твору іншій особі; при укладенні договору про використання твору – у можливості вимагати

від користувача вчинення передбачених договором дій; у випадку порушення прав – у можливості звернутися до суду з позовом про захист авторського права.

Юридичний обов'язок є виміром належної поведінки, зміст якої визначається суб'єктивним правом. Оскільки зобов'язана особа не має іншої мети, ніж належне задоволення інтересів управомоченої особи, юридичний обов'язок у правовідношенні повинен бути виконаний належним чином та у встановлені строки [2, с. 34].

Правовідношення, що випливають з авторського права, в першу чергу виникають у зв'язку зі створенням творів (п. 2 ч. 2 ст. 11 ЦК України), коли однією стороною правовідношення виступає автор, а іншою – все суспільство в цілому і кожен його член зокрема, які зобов'язуються не перешкоджати авторові у здійсненні його права та утримуватися від порушення авторського права. Також підставами виникнення правовідношень в галузі авторського права є договори та інші правочини (п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦК України), завдання майнової та моральної шкоди (п. 3 ч. 2 ст. 11), інші юридичні факти (п. 4 ч. 2 ст. 11).

В рамках цього дослідження розглянемо детально зміну та припинення правовідношення як способів захисту авторського права в межах довірних відносин, які можуть бути змінені або припинені на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору.

Відповідно до ч. 2 ст. 651 ЦК України, договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним вважається таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою

ЗАХИСТ ПРАВ

позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

При зміні або припиненні договору у зв'язку з істотним порушенням в цивільстичній доктрині пропонується враховувати наступні критерії:

- 1) характер порушення договору. Порушення умов договору повинно бути грубим, коли боржник не приступив до виконання зобов'язання у встановлений строк і має місце тривале прострочення;
- 2) співвідношення виконаних та невиконаних зобов'язань. Істотне порушення часто виявляється тоді, коли об'єм фактичного виконання становить менше половини встановлених договором зобов'язань;
- 3) доцільність збереження договору, враховуючи характер порушення. Як правило, збереження договору є недоцільним, коли боржник не усуває порушення чи не в змозі виконати зобов'язання або кредитор втратив інтерес до виконання зобов'язання [1, с. 17].

Аналіз матеріалів судової практики показує, що у справах про захист авторського права при розгляді позовних вимог про зміну або припинення правовідношення у разі істотного порушення договору найчастіше має місце невиконання користувачем твору вимог щодо виплати авторської винагороди.

Так, О. і К. звернулися до суду з позовом про розірвання авторського договору, укладеного у 2004 році з ТОВ «ЛІРА софт». Позовні вимоги обґрунтували тим, що відповідач ухиляється від виконання умов договору, не сплачуючи позивачам авторську винагороду протягом 2009 та 2010 років, чим істотно порушив умови договору. Представник відповідача, вважаючи позовні вимоги надуманими та необґрунтованими, надала суду пояснення, що відповідач не мав змоги перерахувати винагороду за 2009 рік на банківські рахунки позивачів, ос-

кільки не має інформації про такі рахунки. Винагорода за 2009 рік нарахована позивачам, але не отримана ними у зв'язку з відсутністю відповідних звернень з боку позивачів. Винагорода за 2010 рік не може бути виплачена, оскільки фінансовим результатом діяльності відповідача у 2010 році є збитки, а у відповідності до положень договору, винагорода нараховується із суми чистого доходу, отриманого відповідачем за результатами фінансового року.

Судом було встановлено, що між позивачами та відповідачем був укладений авторський договір про передачу виключного права на використання програмного забезпечення. Позивачі виконали умови договору в повному обсязі, а саме, передали програму у вигляді запису файлів програми на компакт-диску, що підтверджується актом прийому-передачі і визнане сторонами у судовому засіданні. Твердження представника відповідача про те, що відсутність вимоги позивачів про сплату винагороди перешкоджало виплаті цієї винагороди, судом було відхилене, оскільки воно суперечить умовам договору. Відповідно до договору, винагорода за використання відповідачем програми становить 10% від чистого (після сплати всіх необхідних податків і зборів) доходу, отриманого ТОВ «ЛІРА софт» від передачі третім особам невиключних прав на використання програми протягом фінансового року, і сплачується протягом 30 календарних днів з моменту затвердження ТОВ «ЛІРА софт» річних звітів та балансу за попередній фінансовий рік шляхом видачі готівкових коштів з каси підприємства. Судом було встановлено, що річні звіти відповідача затверджувалися не пізніше лютого місяця року, наступного за звітним, проте авторська винагорода за 2004-2007 роки виплачена позивачам у листопаді місяці 2008 року, тобто, із порушенням встановлених у договорі строків.

Також судом встановлено, що відповідно до висновку аудиторської перевірки відповідача, за результатами діяльності підприємства у 2010 році сума його доходу складає 971500 гривень, що свідчить про необґрунтованість заперечень відповідача щодо причин невиконання винагороди позивачам за 2010 рік у зв'язку зі збитками підприємства. Оцінюючі всі ці обставини, суд дійшов висновку про невиконання відповідачем умов договору, що порушення договору з боку відповідача є істотним, тому позовні вимоги про розірвання договору були задоволені [6].

І навпаки, якщо судом буде встановлено, що порушення умов договору не відбулося чи порушення не було істотним, у задоволенні вимоги про розірвання договору буде відмовлено. Так, Печерський районний суд м. Києва розглянув справу за позовом М. до ТОВ «Медіа-Агентство «Менталс» про розірвання договору про передачу (відчуження) майнових прав. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що у 2011 році між сторонами був укладений договір про передачу (відчуження) майнових прав на ігрову програму під назвою Tap The Frog, що призначена для роботи на мобільній платформі Apple iOS. Згідно з умовами договору, позивач розробив програму та передав її відповідачеві, а відповідач повинен був сплачувати авторську винагороду щомісячно, проте відповідач, здійснюючи продаж гри за допомогою інтерактивного магазину iTunes, умови договору не виконує.

При цьому представником позивача було зазначено, що встановлення факту продажу програми через інтерактивний магазин iTunes потребує спеціальних знань, проте представник позивача не заявляла клопотання про призначення експертизи, хоча відповідне право було їй роз'яснене. Суд дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення позову, оскільки

доказів порушення прав позивача надано не було. У матеріалах справи є лист позивача до відповідача з вимогою надати доступ до системи звітності програми та інших продуктів, до складу яких увійшло відчужене позивачем майнове право, направлений на юридичну адресу відповідача, який повернувся позивачеві з відміткою «за закінченням терміну зберігання». Відсутність відповіді на зазначений лист не може свідчити, на думку суду, про невиконання відповідачем своїх договірних зобов'язань, оскільки ним не була одержана вимога відповідача. Крім того, відповідно до укладеного між позивачем та відповідачем договору, лише повторне порушення відповідачем обов'язку виплачувати авторську винагороду є підставою для розірвання договору в односторонньому порядку, проте факт первинного і повторного порушення відповідачем своїх обов'язків за договором доведений не був. За таких обставин суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, а суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що дійсні обставини справи були з'ясовані повно і об'єктивно, наявним у справі доказам дано належну правову оцінку, а рішення постановлене із додержанням вимог матеріального і процесуального права [7].

Іншою підставою для зміни або припинення правовідношення як способу захисту авторського права є істотна зміна обставин договору. Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах (ч. 1 ст. 652 ЦК України).

Зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у виняткових випадках, коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом (ч. 4 ст. 652 ЦК України). Якщо сто-

ЗАХИСТ ПРАВ

рони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно наступних умов, встановлених ч. 2 ст. 652 ЦК України:

- 1) в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане;
- 2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення і обачності, які від неї вимагалися;
- 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;
- 4) із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.

Дослідники питань зміни та розірвання договорів визначають, що на відміну від укладення договору на невідгідних умовах, в ситуації зміни обставин відсутнє спотворення дійсної волі сторін у момент укладення договору, а до ознак істотної зміни обставин не належать зміни обставин, дії та бездіяльність самих учасників, неправильне врахування обставин при укладенні договору, зміна фінансового становища, прийняття нових правових норм, які не зачіпають умов договору [1, с. 22–23].

У разі розірвання договору внаслідок істотної зміни обставин суд, на вимогу будь-якої із сторін, визначає наслідки розірвання договору, виходячи з необхідності справедливого розподілу між сторонами витрат, понесених ними у зв'язку з виконанням цього договору (ч. 3 ст. 652 ЦК України).

Висновки

Правовідношенням є наслідок спеціально-юридичної форми правового

регулювання, який виражається у свідомій взаємній поведінці конкретних суб'єктів, яка обумовлена наявністю таких, що співпадають за змістом, суб'єктивного права та юридичного обов'язку.

Правовідношення, що впливають з авторського права, в першу чергу виникають у зв'язку зі створенням творів (п. 2 ч. 2 ст. 11 ЦК України), коли однією стороною правовідношення виступає автор, а іншою – все суспільство в цілому і кожен його член зокрема, які зобов'язуються не перешкоджати авторові у здійсненні його права та утримуватися від порушення авторського права. Також підставами виникнення правовідношень в галузі авторського права є договори та інші правочини (п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦК України), завдання майнової та моральної шкоди (п. 3 ч. 2 ст. 11), інші юридичні факти (п. 4 ч. 2 ст. 11).

При зміні або припиненні договору у зв'язку з істотним порушенням слід враховувати характер порушення договору, співвідношення виконаних та невиконаних зобов'язань і доцільність збереження договору, враховуючи характер порушення.

Зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду за наявності умов, встановлених ч. 2 ст. 652 ЦК України, в ситуації зміни обставин відсутнє спотворення дійсної волі сторін у момент укладення договору, а до ознак істотної зміни обставин не належать зміни обставин, дії та бездіяльність самих учасників, неправильне врахування обставин при укладенні договору, зміна фінансового становища, прийняття нових правових норм, які не зачіпають умов договору. ♦

Список використаних джерел

1. Чистяков К. Е. *Изменение и расторжение гражданско-правового договора: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / К. Е. Чистяков ; Томский госуд. ун-т. – Томск, 2002.*
2. Сырых В. М. *Теория права о понятии и составе правоотношений // Право и образование. – 2002. – № 5.*
3. Иванов Р. Л. *Правоотношение как форма реализации права // Вестник Омского ун-та. Серия Право. – 2009. – № 4 (21).*
4. Лоренц Д. В. *К проблеме «абсолютного правоотношения» // Вестник ЮУрГУ. Серия Право, вып. 17. – 2009. – № 6.*
5. Буянов Ю. Г. *Правовая природа гражданского правоотношения как разновидности правового отношения // Вестник Чебоксарского кооперативного института. – 2010. – № 1.*
6. *Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 14 листопада 2011 р. – Справа № 2-5656/11.*
7. *Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 15 жовтня 2013 р. – Справа № 22-ц-796/11994/2013.*

Надійшла до редакції 17.04.2014 року

А. Штефан. Изменение или прекращение правоотношения как способ защиты авторского права. В статье раскрывается содержание правоотношения, изменение и прекращение правоотношения как способов защиты авторского права в рамках договорных отношений, которые могут быть изменены или прекращены по требованию одной из сторон в случае существенного нарушения договора второй стороной и в случае существенного изменения обстоятельств, которыми стороны руководствовались при заключении договора.

Ключевые слова: правоотношение, нарушение договора, защита авторского права

A. Shtefan. Modification or termination of the legal relationship as a mean of copyright protecting . Legal relation is the result of specially-legal forms of regulation and is expressed in conscious mutual behavior of specific subjects, caused by matching by the content of subjective rights and legal responsibilities.

Legal relation arising from copyright, primarily appearing from the creation of the work (Section 2 Part 2 of Art. 11 CC of Ukraine), when one party of relations is an author, and the second is the whole society in general and each of its members in particular who undertake not to interfere in the implementation of the author's rights and to refrain from copyright infringement. As bases of relations in the sphere of copyright are contracts and other transactions (Section 1 Part 2 of Art. 11 CC of Ukraine), causing of material and moral damage (Section 3 Part 2 of Art. 11), and other legal facts (paragraph 4 Part 2 of Art. 11).

When one change or terminate the contract due to a substantial breach of the contract one should be aware that such a violation is considered essential, in which subsequently harm caused by violation of the second party is largely deprived of what one expected signing the contract. The doctrine has criteria of fundamental breach of contract:

ЗАХИСТ ПРАВ

1) the nature of the breach of contract — breach of conditions must be rough when the debtor has not commenced the implementation of the commitments on time and holds a long overdue;

2) the correlation of performed and non-performed obligations - substantial breach often manifests when the volume of actual performance is less than half in contractual obligations;

3) the desirability of maintaining the treaty, taking into account the nature of the infringement — preservation of the contract is usually not advisable, if the debtor does not eliminate the violation or fails to fulfill the obligation to the creditor or lost interest in the undertaking.

Change of the contract in connection with a significant change in circumstances permitted by the court under the conditions stipulated by Part 2 of Art. 652 CC of Ukraine. In a situation of the change of circumstances no distortion will of the parties at the conclusion of the contract, and to signs of significant change in circumstances does not include a change in circumstances, the acts and omissions of the participants incorrectly recorded in the contract circumstances, changes in financial condition, the adoption of new regulations do not affect the terms of the contract.

Keywords: legal relations, breach of a contract, copyright protection